

Dorota Malec

Asesor sądowy – udana reaktywacja historycznej instytucji czy nietrafna nowelizacja *Prawa o ustroju sądów powszechnych*?

Wprowadzenie

Kilka lat temu zakończyła się, jak wówczas mogło się wydawać na zawsze, obecność instytucji asesorów w polskim wymiarze sprawiedliwości. Przełomowe znaczenie wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2007 r.² przyniosło zmianę obowiązujących przepisów prawa o ustroju sądów powszechnych. Artykuł 135 § 1 *Prawa o ustroju sądów powszechnych*³, uznany przez Trybunał Konstytucyjny za sprzeczny z art. 45 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej zgodnie z prawem przestać miał obowiązywać w dniu 6 maja 2009 r., jednak już wcześniej cały przepis art. 135 *Prawa o ustroju sądów powszechnych* uchylony został na mocy art. 60 pkt 12 ustawy z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury i przestał obowiązywać z dniem 4 marca 2009 r.⁴

529

Instytucja asesora sądowego, mimo krytycznego, skutkującego jej zniesieniem, orzeczenia Trybunału Konstytucyjnego, była jednak mocno osadzona w tradycji polskiego wymiaru sprawiedliwości, w którym pojawiła się po raz pierwszy na mocy przepisów pierwszego ogólnopolskiego prawa o ustroju sądów powszechnych z 1928 r.⁵ Już wkrótce po jej

¹ Niniejszy tekst został przygotowany i złożony do druku jesienią 2015 r.

² Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 X 2007 r., sygn. SK 7/06, OTK ZU 2007, nr 9/A, poz. 108, DzU z 2007 r., nr 204, poz. 1482; por. także wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z dnia 30 XI 2010 r. w sprawie H. Urban i R. Urban przeciwko Polsce, sygn. skargi 23614/08; por. także tzw. postanowienie sygnalizacyjne Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 X 2006 r., sygn. S 3/06, WWW. <http://otk.trybunal.gov.pl/orzeczenia/otk.htm>.

³ Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 2001 r., nr 98, poz. 1070 z późn. zm.

⁴ Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, DzU z 2009 r. nr 26 poz. 157.

⁵ Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1928 r., nr 12, poz. 93 [dalej: *Prawo o usp* z 1928 r.].

zlikwidowaniu Krajowa Rada Sądownictwa, oceniając w 2010 r. propozycje nowelizacji ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, a wkrótce poselski projekt zmiany prawa o ustroju sądów powszechnych, uznała rezygnację z asesury za decyzję pochopną i wyraziła propozycję jej przywrócenia⁶.

W wystąpieniach, opiniach i projektach związanych najpierw z likwidacją, a następnie propozycjami przywrócenia instytucji asesora sądowego, podkreślano z reguły jej związek z tradycją polskiego sądownictwa⁷. Twierdzenie to, w pełni uzasadnione po 80 latach obecności asesorów w polskim wymiarze sprawiedliwości wymaga jednak przypomnienia, iż nie w całym okresie pozycja asesora i jego kompetencje kształtowały się w ten sam sposób.

Gdy w 2012 r. przygotowywałam tekst poświęcony pozycji asesora w Polsce w XX w.⁸, wyraziłam opinię, że w obecnym systemie kształcenia przyszłych sędziów plany przywrócenia asesury sądowej wydają się nierealne⁹. Pogląd ten zweryfikowało w krótkim czasie życie, a instytucja asesora sądowego, mimo braku koniecznych jak by się wydawało w tym wypadku zmian obowiązującej Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, stała się faktem. Przyjęta przez Senat bez poprawek ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz innych ustaw*, która wejdzie w życie 1 stycznia 2016 r. instytucje tę przywraca¹⁰.

Warto przypomnieć tok prac legislacyjnych na tym akcie, przebiegających wyjątkowo szybko i zaznaczyć, że jego treść może budzić i budzi uzasadnione wątpliwości co do zgodności z porządkiem konstytucyjnym. Wskazane wydaje się również, dla ukazania swoistego koła zatoczonego przez ustawodawcę na przestrzeni ostatnich kilkudziesięciu lat, przypomnienie historycznego rozwoju instytucji asesora w Polsce¹¹.

⁶ Stanowisko Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 29 lipca 2010 r. w sprawie nowelizacji ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, <http://www.krs.pl/admin/files/200457.pdf>, s. 13; Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 29 września 2010 r. w przedmiocie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (GMS-WP-183-118/10) oraz stanowisko o potrzebie zmian przepisów dotyczących asystentów sędziów, <http://www.krs.pl/admin/files/20513.pdf>, s. 2.

⁷ Por. m.in. cytowane wyżej opinie Krajowej Rady Sądownictwa.

⁸ D. Malec, *Czy asesor był sędzią? Instytucja asesora sądowego w prawie o ustroju sądów powszechnych w Polsce od okresu dwudziestolecia międzywojennego. Wybrane zagadnienia*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2012, t. XXVII, *W kręgu historii doktryn politycznych i prawnych oraz konstytucjonalizmu. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Sylwestrzaka*, red. D. Szpoper, s. 245–254.

⁹ Tamże, s. 253.

¹⁰ DzU z 2015 r., poz. 1224.

¹¹ Do rozważań tych wykorzystany zostanie wskazany wyżej artykuł, przedstawiający historyczny zarys instytucji asesora w Polsce: D. Malec, *Czy asesor...*

W niniejszym opracowaniu, z uwagi na rozległość i złożoność tematu, zwrócono uwagę tylko na wybrane aspekty, pozostawiając do osobnej analizy problem najważniejszy z punktu widzenia kształtowania się pozycji asesora: niezależności w orzekaniu i pojawiających się w różnych okresach formalnych warunków uzyskania przez asesorów niezawisłości w orzekaniu (względnie tylko jej pozorów).

W rozważaniach o historycznej ewolucji asesury sądowej należy zaznaczyć wielowiekową obecność samego terminu *asesor* w polskim systemie wymiaru sprawiedliwości. Asesorowie zasiadali w wieku XV w sądach ziemskich dla szlachty osiadłej, sądami asesorskimi były również nadworne sądy królewskie, w tym cieszący się zasłużeniem dobrą opinią sąd asesorski, zreorganizowany w 1791 r., orzekający w sprawach miast królewskich i mieszczan¹². Jak wyjaśniał w swym *Słowniku języka polskiego* Samuel Bogusław Linde, asesor to ktoś „współsiadzący, przytomny sądom, współsędzia, współławnik”¹³. Definicja ta nie wyjaśniała zatem w pełni charakteru prawnego pojęcia, tak głęboko zakorzonego w polskiej terminologii prawniczej. Do terminu powrócono w polskim ustawodawstwie ponad sto lat później, gdy zawarte w rozporządzeniu Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 lutego 1928 r. *Prawo o ustroju sądów powszechnych* wprowadziło zarówno do sądownictwa, jak i do prokuratury instytucję asesora¹⁴.

Charakter uprawnień asesora sądowego i zajmowanej przez niego pozycji zmieniał się istotnie w okresie 1918–2007. Mimo wyraźnych różnic, od samego początku zarysowała się wyraźna tendencja do traktowania asesury jako etapu poprzedzającego mianowanie na stanowisko sędziego, choć nie w całym okresie można mówić o wyraźnym ustrojowym oddzieleniu asesora od sędziego.

Mianowanie. Zgodnie z art. 260 § 1 *Prawa o usp* z 1928 r. w związku z § 55 rozporządzenia ministra sprawiedliwości z dnia 25 października 1932 r. o aplikantach i asesorach sądowych¹⁵ na wniosek prezesa sądu apelacyjnego minister sprawiedliwości mianował asesorem aplikanta, który zdał egzamin sędziowski. Aplikacja trwać miała trzy lata i polegać na zaznajomieniu się ze wszystkimi działami czynności sędziego i proku-

¹² W. Uruszczak, *Historia państwa i prawa polskiego*, t. I (966–1795), wyd. 2, Warszawa 2013, s. 259–260; S. Płaza, *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. I, X–XVIII w., Kraków 1997, s. 535, 552–553, 587.

¹³ S. B. Linde, *Słownik języka polskiego*, t. I, cz. 1, A–F, Warszawa 1807, s. 51.

¹⁴ Asesor pojawił się także w innych organach ochrony prawnej, por. rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 *Prawo o notariacie*, DzU z 2003 r., nr 84, poz. 610.

¹⁵ DzU z 1932 r., nr 95, poz. 825.

ratora oraz czynnościami sekretariatów sądowych i prokuratorskich (art. 257–258), a jej szczegółowy przebieg normowało wskazane wyżej rozporządzenie ministra sprawiedliwości z 1932 r.¹⁶

Zasada mianowania przez ministra sprawiedliwości utrzymana została także w kolejnych, zmienionych już po II wojnie światowej przepisach prawa o ustroju sądów powszechnych, normujących pozycje asesora.

W okresie tzw. Polski Ludowej, w 1950 r., gdy dokonano istotnych zmian w ustroju polskiego sądownictwa, zmierzających w kierunku zbliżenia polskiego wymiaru sprawiedliwości do systemowych rozwiązań radzieckich, uważanych wówczas za „najlepszy wzorzec”¹⁷, art. 260 wciąż obowiązującego przedwojennego prawa o ustroju sądów powszechnych uzyskał nowe brzmienie¹⁸. Mianowanie asesora wciąż należało do kompetencji ministra sprawiedliwości, który asesorów „mógł mianować”, na wniosek prezesa sądu wojewódzkiego wobec nowej struktury sądownictwa, spośród osób, które ukończyły aplikację sędziowską¹⁹. Warto jednocześnie zaznaczyć, że w ramach przeprowadzanych wówczas zmian zlikwidowano egzamin sędziowski, przywrócony dopiero w 1957 r., sama zaś aplikacja skrócona została z dwu lat do okresu od trzech miesięcy do zaledwie jednego roku i mogła być odbyta nawet w całości w czasie studiów prawniczych²⁰. Do utrwalonego w poprzednim okresie wzorca aplikacji sędziowskiej, zakończonej egzaminem sędziowskim, powrócono dopiero w 1957 r.²¹

532

¹⁶ Rozporządzenie znowelizowano rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z dnia 1 kwietnia 1935 r. w sprawie zmiany rozporządzenia tegoż ministra z dnia 25 października 1932 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1935 r., nr 24, poz. 168, a po II wojnie światowej rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z dnia 17 lipca 1946 r. o zmianie rozporządzenia ministra sprawiedliwości z dnia 25 października 1932 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1946 r., nr 35, poz. 220 i ostatecznie uchylono rozporządzeniem ministra sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 1952 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1952 r., nr 38, poz. 265.

¹⁷ Już wcześniej, w 1945 r., wprowadzono zmiany do systemu kształcenia aplikantów, a jednolite co do zakresu przedmiotowego aplikacje sędziowska i prokuratorska trwać miały dwa lata. P. Kładoczny, *Kształcenie prawników w Polsce 1944–1989*, „Studia Iuridica” 1998, t. XXXV, s. 106.

¹⁸ Ustawa z dnia 9 lipca 1950 r. o zmianie *Prawa o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1950 r., nr 38, poz. 347.

¹⁹ Por. § 21 rozporządzenia ministra sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 1952 r. o aplikantach i asesorach sądowych.

²⁰ P. Kładoczny, *Kształcenie prawników...*, s. 106–107.

²¹ Ustawa z dnia 29 maja 1957 r. o zmianie przepisów *Prawa o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1957 r., nr 31, poz. 133; Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 września 1957 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1957 r., nr 49, poz. 241.

Zmiana prawa o ustroju sądów powszechnych, dokonana w 1985 r., gdy ostatecznie przestały obowiązywać przepisy *Prawa o usp* z 1928 r.²², nie wprowadziła nowości w zakresie zasad mianowania asesorów sądowych, dokonywanego nadal przez ministra sprawiedliwości spośród – jak to wyraźnie zaznaczono w art. 121 § 1 – aplikantów sądowych albo prokuratorskich, którzy zdali egzamin sędziowski lub prokuratorski. Krąg podmiotów, z których mogli się wywodzić asesory został zatem inaczej określony, a znaczenie obu aplikacji zrównane co do przyszłych możliwości zawodowych w sądownictwie i prokuraturze.

Nowe *Prawo o ustroju sądów powszechnych* z dnia 27 lipca 2001 r.²³ dało ministrowi sprawiedliwości prawo mianowania asesorem osoby, która ukończyła aplikację sądową albo prokuratorską i zdała egzamin sędziowski lub prokuratorski, jeżeli od egzaminu upłynęło nie więcej niż pięć lat (art. 134 *Prawa o ustroju sądów powszechnych* z 2001 r.)²⁴. Nowością było uzależnienie możliwości powierzenia asesorowi pełnienia czynności sędziowskich w sądzie rejonowym od zgody kolegium sądu okręgowego. Asesor, któremu nie powierzono pełnienia czynności sędziowskich upoważniony został do wykonywania czynności referendarza sądowego (art. 135 § 3).

Analizując pozycję asesora warto zwrócić uwagę na tok prac legislacyjnych i zmiany wprowadzane w poszczególnych wersjach projektu ustawy z 2001 r. W pierwszym projekcie ustawy, wniesionym do Sejmu, przepisy o asesorach umieszczone zostały w rozdziale drugim *Przepisy przejściowe i końcowe*²⁵. Zgodnie z treścią projektowanego wówczas art. 178 asesory sądowi upoważnieni byli do wykonywania zadań z zakresu „wymiaru sprawiedliwości oraz z zakresu ochrony prawnej” w okresie przejściowym, do 31 grudnia 2010 r. (art. 178 § 1). Minister sprawiedliwości mógłby mianować asesorem osobę po aplikacji sądowej albo prokuratorskiej i zdaniem egzaminie sędziowskim lub prokuratorskim, jeżeli od zdania tego egzaminu upłynęło nie więcej niż dziesięć lat, chyba, że kandydat przepracował co najmniej trzy lata po egzaminie na wyliczonych w ustawie stanowiskach albo wykonywał wymienione zawody. Proponowane wówczas założenia wynikały z nowego ujęcia drogi do zawodu sędziego, w którym tylko w okresie przejściowym możliwa byłaby inna

²² Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r., DzU z 1985 r., nr 31, poz. 137.

²³ DzU z 2001 r., nr 98, poz. 1070.

²⁴ Od zasady tej ustawodawca dopuszczał wyjątki, poszerzając jednocześnie krąg osób, które mogły być mianowane asesorami o osoby spełniające kryteria określone w art. 61 § 2 i 3 *Prawa o ustroju sądów powszechnych*.

²⁵ Druk Sejmu RP nr 1656, [http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruk/1656/\\$file/1656.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruk/1656/$file/1656.pdf).

ścieżka dla m.in. asesorów. Krytyka projektu skłoniła jego autorów do zmian, przedstawionych w autopoprawce, przywracających m.in. staż asesorski (z możliwością powierzenia orzekania) jako element dochodzenia do stanowiska sędziego²⁶. W rezultacie w ostatecznej, uchwalonej 27 lipca 2001 r. wersji ustawy przepisy o asesorach znalazły się w dziale III, rozdz. 1 art. 134–136.

Terminowość powołania asesora. Gdy w 1928 r. wprowadzano asesurę po polskiego wymiaru sprawiedliwości w pierwotnie ogłoszonym tekście art. 260 nie oznaczono ani czasu trwania całej asesury, ani czasu, na jaki mogło nastąpić powierzenie pełnienia czynności sędziowskich. Pierwszej zmiany w tym zakresie dokonano już nowelizacją z 1929 r., gdy określono, że powierzenie czynności sędziowskich może nastąpić „na oznaczony przeciąg czasu”²⁷. Nowelizacja z 1950 r. określiła dopuszczalny czas zatrudnienia na stanowisku asesora na zaledwie sześć miesięcy²⁸, okres ten kolejno przedłużano do jednego roku, a ostatecznie do dwu lat, z wyjątkową możliwością ponownego mianowania, na okres nie przekraczający łącznie z poprzednim trzech lat²⁹. Nowe przepisy o ustroju sądownictwa powszechnego z 1985 r. po raz pierwszy podniosły do rangi ustawowej zasadę, iż powierzenie czynności sędziowskich może dotyczyć jedynie orzekania w sądzie rejonowym (art. 121 § 2)³⁰. W roku 2001, zmieniając pozycję asesora w kierunku nadania zajmowanemu przez niego stanowisku większej stabilności, przewidziano w przepisach możliwość powierzenia przez ministra sprawiedliwości, za zgodą kolegium sądu okręgowego, czynności sędziowskich na czas określony, nie przekraczający czterech lat, z możliwością przedłużenia tego okresu do ukończenia przez asesora 29. roku życia albo do czasu zakończenia trwającego postępowania w sprawie mianowania na stanowisko sędziowskie³¹. Jednocześnie ustawodawca powtórzył znane już wcześniej ograniczenie,

534

²⁶ Druk Sejmu RP nr 1656 A, [http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruk/1656-A/\\$file/1656-a.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruk/1656-A/$file/1656-a.pdf).

²⁷ Ustawa z dnia 4 marca 1929 r. o zmianie niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 lutego 1928 r., zawierającego *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1930 r., nr 5, poz. 43.

²⁸ Art. 1 pkt 74) ustawy z dnia 20 lipca 1950 r. o zmianie *Prawa o ustroju sądów powszechnych*.

²⁹ Por. art. 121 § 2 *Prawa o ustroju sądów powszechnych* z 1985 r.

³⁰ Asesor nie mógł być w związku z tym delegowany do czasowego pełnienia obowiązków sędziego w sądzie wojewódzkim celem zastąpienia orzekającego w jego składzie sędziego, por. uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów – zasada prawna z dnia 10 II 1987 r., sygn. III PZP 84/86, LEX nr 3276.

³¹ Art. 135 § 1 *Prawa o ustroju sądów powszechnych* z 2001 r. w wersji pierwotnej, DzU z 2001 r., nr 98, poz. 1070.

że asesorowi można powierzyć pełnienie czynności sędziowskich jedynie w sądzie rejonowym.

Uprawnienia w zakresie orzekania. Już pierwsze XX-wieczne polskie prawo o ustroju sądów powszechnych przewidywało możliwość powierzenia asesorowi przez prezesa sądu apelacyjnego pełnienia czynności sędziowskich, nie wyłączając śledztw, jednak w zakres powierzanych czynności nie mogło wchodzić wydawanie wyroków (art. 260 § 2 *Prawa o usz* z 1928 r.)³². W rezultacie takiego rozwiązania asesor sądowy wykonujący czynności sędziego mógł pełnić w praktyce funkcje sędziego śledczego, dokonywać czynności w zakresie postępowania niespornego, hipotecznego. Pozbawienie prawa do wydawania wyroków nie ograniczało całkowitego pozbawienia w zakresie orzeczniczej, asesorowie mogli bowiem wydawać postanowienia³³, a ponadto, zgodnie z art. 282 § 2 minister sprawiedliwości mógł powierzać zastępczo asesorom czynności sędziego grodzkiego oraz uczestniczenia w składzie orzekającym sądu okręgowego zamiast sędziego grodzkiego (art. 282 § 2 *Prawa o ustroju sądów powszechnych* z 1928 r.)³⁴.

Po zmianach wprowadzonych do *Prawa o ustroju sądów powszechnych* wspomnianą wyżej ustawą prawo powierzenia asesorowi pełnienia czynności sędziowskich przysługiwało prezesowi sądu wojewódzkiego, jednak od tej pory, wobec usunięcia przepisu, zlikwidowano ograniczenie wykluczające wydawanie przez asesorów wyroków (art. 150 § 2 według numeracji przyjętej w ogłoszonym w 1950 r. jednolitym tekście rozporządzenia³⁵). Kolejna nowelizacja z 1957 r. przekazała możliwość delegowania uprawnień do pełnienia czynności sędziowskich w ręce ministra sprawiedliwości z jednoczesnym zastrzeżeniem, że asesor w zakresie orzekania podlega wyłącznie ustawom³⁶.

Zmiany dokonane w 1957 r., w okresie po „odwilży październikowej”, przyniosły zatem istotne zmiany, kształtując na nowo pozycję asesora, któ-

³² Analogiczne uprawnienia przewidywano w zakresie powierzenia czynności prokuratorskich asesorowi wyznaczonemu do urzędu prokuratorskiego.

³³ M. Materniak-Pawłowska, *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2003, s. 231.

³⁴ Zastępczy udział sędziego grodzkiego w trzyosobowym składzie orzekającym sądu okręgowego przewidziany został art. 23 § 2 *Prawa o ustroju sądów powszechnych* z 1928 r.; por. także S. Gołąb, *Organizacja sądów powszechnych opracowana systematycznie z uwzględnieniem rozwoju historycznego, sądownictwa szczególnego oraz ustroju adwokatury, Prokuraturii Generalnej i notariatu*, Kraków 1938, s. 82.

³⁵ Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 czerwca 1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu prawa o ustroju sądów powszechnych, DzU z 1950 r., nr 39, poz. 360.

³⁶ Art. 150 w brzmieniu nadanym ustawą z dnia 29 maja 1957 r. o zmianie przepisów *Prawa o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1957 r., nr 31, poz. 133.

ry w zakresie powierzonych mu czynności orzekania zyskał pewną namiastkę niezawisłości. Jego pozycję wzmacniał fakt, że w okresie, na jaki powierzono mu pełnienie czynności sędziego nie można było stosować wobec niego przepisów o odpowiedzialności porządkowej, przewidzianych w ustawie o państwowej służbie cywilnej³⁷. Nadal jednak asesura stanowiła formalnie etap na drodze do nominacji sędziowskiej, a status prawny asesora, będącego w rozumieniu przepisów o państwowej służbie cywilnej funkcjonariuszem państwowym, wyłączał wobec niego możliwość korzystania ze wszystkich gwarancji niezawisłości, przewidzianych dla stanowiska sędziego. Asesura kończyła się powołaniem na stanowisko sędziego albo zwolnieniem ze służby w razie stwierdzenia nieprzydatności do wykonywania zawodu. W ówczesnych opracowaniach poświęconych ustrojowi organów prawnych pojawiały się w związku z tym próby określenia asesury jako swoistego czasowego „zawieszenia przywilejów sędziowskich (przede wszystkim nieusuwalności na okres próbny)”³⁸.

Jak wyżej wspomniano, przepisy prawa o ustroju sądów powszechnych z lat 1985 oraz 2001 ograniczały możliwość powierzenia asesorom czynności w sądzie innym niż rejonowy. Zgodnie z poprzednio obowiązującymi przepisami asesor miał wykonywać swoje czynności w okręgu sądu wojewódzkiego, wymienionego w akcie nominacji, jednak minister sprawiedliwości mógł przenieść go do okręgu innego sądu wojewódzkiego albo delegować do pełnienia czynności w Ministerstwie Sprawiedliwości lub Sądzie Najwyższym³⁹. Na tle tych rozwiązań ukształtowała się praktyka, że o przydziale asesora do określonego sądu, nie wyłączając sądu wojewódzkiego, decydował jego prezes, i w praktyce zdarzały się wypadki delegowania asesorów do orzekania w sądach wojewódzkich w sprawach rozpoznawanych w I instancji. Po roku 1985 orzecznictwo uznawało takie sytuacje za niedopuszczalne, traktując je jako skutkujące nieważnością orzeczenia wydanego w takim składzie z mocy prawa. Ograniczenie możliwości orzekania przez asesorów wyłącznie w sądach rejonowych traktowano jako zgodne „z celem asesury stanowiącej po aplikacji sądowej i zdaniu egzaminu sędziowskiego kolejny etap przygotowania zawodowego do wykonania czynności sędziego w sądzie rejonowym, a nie wojewódzkim. Również ze względu na wysokie wymagania

³⁷ § 24 rozporządzenia ministra sprawiedliwości z dnia 7 listopada 1960 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1960 r., nr 51, poz. 301, uchylającego rozporządzenie ministra sprawiedliwości z dnia 5 września 1957 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1957 r., nr 49, poz. 241.

³⁸ S. Włodyka, *Ustrój organów ochrony prawnej*, Warszawa 1968, s. 93–94.

³⁹ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 1960 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1960 r., nr 51, poz. 301 ze zm.

dotyczące poziomu orzecznictwa sądu wojewódzkiego nie jest wskazane, aby w sądzie tym orzekali, chociażby zastępczo, asesory sądowi⁴⁰. Podkreślano również, że „asesura jest okresem sprawdzającym kandydata na sędziego i dopiero pozytywne przejście tego okresu, uzyskanie akceptacji Krajowej Rady Sądownictwa i powołanie na stanowisko sędziego można uznać za minimum gwarancji, że sędzia jest przygotowany do rozpoznawania spraw w sądzie okręgowym”⁴¹. Jednak po nowelizacjach z lat 1997 i 1998⁴², zgodnie z treścią art. 115 § 3 *Prawa o ustroju sądów powszechnych* z 1985 r., możliwe byłoby powierzenie asesorowi czynności sędziowskich w sądzie okręgowym, jednak jako sądzie odwoławczym (!)⁴³.

Nowe *Prawo o ustroju sądów powszechnych* z 2001 r. jeszcze bardziej ekspozycjonowało fakt, że asesura stanowi okres przygotowawczy do pełnienia właściwej władzy sędziowskiej, asesor zaś w trakcie pełnienia swych funkcji korzystał ze swoistej opieki konsultanta, sędziego sądu okręgowego (art. 135 § 5–7)⁴⁴.

Asesor sądowy – reaktywacja. Po przełomowym wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 2007 r. i dokonanych wkrótce, wspomnianych wyżej zmianach ustawodawstwa, w tym zwłaszcza dokonanych ustawą o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, instytucja asesora zniknęła z sądów powszechnych. Wkrótce jednak pojawiły się pierwsze głosy o potrzebie powrotu do wcześniejszych rozwiązań, z koniecznym uwzględnieniem zgodności z Konstytucją RP. Z pewnością wpływ na nie miało nie tylko przywiązanie do tradycyjnych już rozwiązań, ale także i bieżące problemy praktyczne. Przypomnijmy, że zgodnie z informacją przesłaną Trybunałowi Konstytucyjnemu przez Ministerstwo Sprawiedliwości w 2006 r. liczba asesorów, którym od dnia mianowania powierzono pełnienie czynności sędziowskich, wynosiła 1637, a liczba sędziów sądów rejonowych – 5237, w sądach rejonowych asesorowie stanowili aż 23,81% kadry orzekającej, a w wielu sądach przeważali liczbowo nad sędziami⁴⁵.

⁴⁰ Uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów – zasada prawna z dnia 10 lutego 1987 r., sygn. III PZP 84/86, LEX nr 3276.

⁴¹ Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 28 września 2001 r., sygn. II Aka 344/01, LEX nr 49351.

⁴² Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o zmianie ustaw – *Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz ustawy o prokuraturze*, DzU z 1997 r., nr 117, poz. 752; Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1998 r., nr 160, poz. 1064.

⁴³ Por. uzasadnienie postanowienia Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 28 września 2001 r., sygn. II Aka 344/01.

⁴⁴ Tamże.

⁴⁵ Uzasadnienie postanowienia sygnalizacyjnego Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r., sygn. S 3/06, [www.http://otk.trybunal.gov.pl/orzeczenia/otk.htm](http://otk.trybunal.gov.pl/orzeczenia/otk.htm);

Według badań przeprowadzonych przez Krajową Radę Sądownictwa po zniesieniu asesury ponad 90% sędziów powoływanych było spośród referendarzy i asystentów sędziego, z reguły spośród ludzi młodych, bez dorobku orzeczniczego⁴⁶. Nowy model kształcenia przyszłych sędziów oceniano negatywnie 57% sędziów, 52% zaś uznawało, że kandydaci po asesurze są lepiej przygotowani do pełnienia funkcji sędziowskich⁴⁷.

Propozycje zastąpienia asesury innymi rozwiązaniami przedstawiła już w 2006 r.⁴⁸, a następnie w 2008 r., Krajowa Rada Sądownictwa, przygotowując projekt ustawy przewidujący wprowadzenie instytucji sędziego grodzkiego, którego status w porównaniu z innymi sędziami nie różniłby się, z wyjątkiem kryterium wieku (27 lat) oraz zakresu spraw, ograniczonych do najprostszych⁴⁹. Oceniając w 2010 r. projekt zmiany ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury KRS oceniła likwidację asesury jako pochoptną, stwierdzając, że „Trybunał Konstytucyjny nie orzekł o niezgodności instytucji asesora sądowego z Konstytucją, lecz stwierdził, że niezgodny z Konstytucją jest tryb mianowania asesorów, ich zależność od władzy wykonawczej i organów sądów, a więc brak właściwej urzędowi sędziego niezawisłości, niezależności i nieusuwalności. W wyroku tym Trybunał orzekł również, że nie jest dopuszczalne, jako niezgodne z Konstytucją, powierzanie asesorom czynności sędziowskich przez Ministra Sprawiedliwości, co nie oznacza konieczności wyeliminowania stanowiska asesora sądowego z porządku ustrojowego sądów”⁵⁰. KRS zasygnalizowała wówczas, że zamiast tworzenia nowych kategorii asystentów i referendarzy, lepsze byłoby z punktu widzenia dobra wymiaru sprawiedliwości przejście przez asesorów wszystkich czynności referendarzy w postępowaniu cywilnym poza postępowaniami rejestrowymi, a także inne, które nie stanowią wymierzania sprawiedliwości, a je-

538

wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2007 r., sygn. SK 7/06, OTK ZU 2007, nr 9/A, poz. 108, DzU z 2007 r., nr 204, poz. 1482.

⁴⁶ Wystąpienie przewodniczącego Krajowej Rady Sądownictwa Antoniego Górskiego podczas konferencji w dniu 7 stycznia 2013 r. w Senacie RP, <http://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/konferencja,2,5024,konferencja-poswiecona-modelowi-dojscia-do-urzedu-sedziego.html>.

⁴⁷ Tamże.

⁴⁸ Propozycje wyrażono już po pierwszym sygnalizacyjnym postanowieniu Trybunału Konstytucyjnego z 2006 r., w opinii KRS z dnia 14 grudnia 2006 r., <http://www.krs.pl/pl/dzialalnosc/opinie-i-stanowiska/f,90,opinie-i-stanowiska-2006-r/195,12-14-grudnia-2006/1713,stanowisko-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-14-grudnia-2006-r>.

⁴⁹ M. Celej, „Gazeta Prawna” z dnia 22 kwietnia 2008 r., cyt. za <http://www.krs.pl/admin/files/100377.pdf>.

⁵⁰ Stanowisko Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 29 lipca 2010 r. w sprawie nowelizacji ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, <http://www.krs.pl/admin/files/200457.pdf>.

dynie ochronę prawną⁵¹. W sprawach karnych zaproponowano możliwą redefinicję konstytucyjnego pojęcia „sprawy sądowej”, by umożliwić asesorom orzekanie w sprawach o wykroczenia (bez orzekania kary aresztu i z gwarancją odwołania do sądu). Najdalej idącą propozycją wydaje się postulowane wprowadzenie asesora jako swoistego „sędziego na próbę” (2–4 lata), mianowanego jednak nie przez prezydenta RP i nie ministra sprawiedliwości, lecz przez organ władzy sądowniczej, np. przewodniczącego KRS albo I prezesa Sądu Najwyższego⁵².

W dniu 7 stycznia 2013 r. w Senacie RP odbyła się konferencja poświęcona problemowi przywrócenia instytucji asesora sądowego, podczas której zaprezentowano m.in. założenia przygotowanego przez KRS projektu ustawy⁵³. W lipcu 2013 r., z inicjatywy przewodniczącego KRS odbyło się spotkanie Prezydium KRS oraz kierownictwa Ministerstwa Sprawiedliwości z Prezydentem RP, Bronisławem Komorowskim w sprawie przywrócenia w nowej formule instytucji asesora sądowego⁵⁴. Wobec udzielonego wówczas poparcia, rozpoczęły się prace nad prezydenckim projektem ustawy, przywracającej asesurę, przebiegające z udziałem KRS. Akcentowano przy tym konieczność weryfikacji kandydatów do zawodu sędziego na sali sądowej, jak zwrócił uwagę wskazując na potrzebę dyskusji na ten temat przewodniczący KRS, prof. Roman Hauser: „Asesura to sprawdzian cech osobowości kandydatów, ich dojrzałości do sprawowania urzędu, umiejętności radzenia sobie ze stresem i emocjami oraz z codzienną, żmudną pracą, a przede wszystkim bieżącego podejmowania bardzo trudnych decyzji. Rada aktywnie włączyła się w prace nad prezydenckim projektem przywróceniem asesury do systemu sądownictwa”⁵⁵.

Prace nad prezydenckim projektem ustawy nowelizującej *Prawo o ustroju sądów powszechnych* zakończyły się wniesieniem go do Sejmu

⁵¹ Podobne stanowisko Krajowa Rada Sądownictwa wyraziła już wcześniej, po pierwszym sygnalizacyjnym postanowieniu Trybunału Konstytucyjnego z 2006 r. w opinii z dnia 14 grudnia 2006 r., <http://www.krs.pl/pl/dzialalnosc/opinie-i-stanowiska/f,90,opinie-i-stanowiska-2006-r/195,12-14-grudnia-2006/1713,stanowisko-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-14-grudnia-2006-r>.

⁵² Tamże.

⁵³ W. Szmidt, *W drodze po koronę*, „Na wokandzie” 2014, nr 3, <http://nawokandzie.ms.gov.pl/numer-19/dobre-praktyki/w-drodze-po-korone.html>; *Konferencja poświęcona modelowi dojścia do urzędu sędziego*, <http://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/konferencja,2,5024,konferencja-poswiecona-modelowi-dojscia-do-urzedu-sedziego.html>.

⁵⁴ Komunikat KRS z dnia 2 lipca 2013 r., <http://www.krs.pl/admin/files/201912.pdf>.

⁵⁵ R. Hauser, *Przyda się stabilizacja przepisów i równowaga władz*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 4–6 lipca 2014 r., cyt. za <http://www.krs.pl/pl/rzecznicz-prasowy/artykuly-prasowe-i-publicacje/p,1/2861,przyda-sie-stabilizacja-przepisow-i-rownowaga-wladz-prof-r-oman-hauser>.

w dniu 1 kwietnia 2014 r.⁵⁶ Jak podkreślono w uzasadnieniu projektu „Podstawowym celem nowelizacji ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* jest zapewnienie lepszej realizacji prawa podmiotowego określonego w art. 45 ust. 1 Konstytucji RP – do sprawiedliwego i jawnego rozpatrzenia sprawy bez nieuzasadnionej zwłoki przez właściwy, niezależny, bezstronny i niezawisły sąd. Ma to zostać osiągnięte przez wprowadzenie do systemu prawa instytucji asesora sądowego, z jednoczesnym ukształtowaniem tej instytucji w sposób zapewniający standardy ustrojowe, zaś zmiany służące mają osiągnięciu dodatkowych celów, do których należą: wprowadzenie nowej drogi do objęcia urzędu sędziego, zapewniającej lepsze przygotowanie kandydata do pełnienia tego urzędu i sprawdzenie potencjalnego kandydata pod kątem predyspozycji intelektualnych, osobowościowych oraz moralnych i szybsze obsadzanie wolnych stanowisk sędziowskich”⁵⁷.

Zgodnie z pierwotną wersją projektu zadania w zakresie wymiaru sprawiedliwości wykonywać mieli sędziowie, a w zakresie określonym w ustawie – także asesory sądowi (propozycja nowego brzmienia art. 2 § 1 *Prawa o ustroju sądów powszechnych*). Przepisy o asesorach znaleźć miały się w dziale II, zatytułowanym *Sędziowie i asesorowie*. Asesorów powoływać miał na okres pięciu lat prezydent RP, wyznaczając jednocześnie siedzibę asesora we właściwym sądzie rejonowym (propozycja nowego brzmienia art. 133a *Prawa o ustroju sądów powszechnych*). Zgodnie z art. 133d. § 1. w zakresie orzekania asesory sądowi są niezawisli i podlegają tylko Konstytucji oraz ustawom, jednak zgodnie z § 2 tego przepisu asesor sądowy nie mógłby orzekać w sprawach stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym oraz w sprawach z zakresu postępowania upadłościowego.

Prace nad prezydenckim projektem przebiegały szybko. Pierwsze czytanie odbyło się na 68. posiedzeniu Sejmu RP w dniu 28 maja 2014 r., gdy projekt skierowano do Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka⁵⁸. 22 lipca 2014 r. Komisja skierowała projekt do podkomisji nadzwyczajnej. W toku prac nad projektem wykorzystano opinie sejmowego Biura Analiz Prawnych, w tym przygotowane na jego zlecenie opinie profesorów Sławomira Steinborna z Uniwersytetu Gdańskiego oraz Antoniego Bojańczyka z Uniwersytetu Warszawskiego⁵⁹. Po pracach w komisjach, pod-

⁵⁶ Druk Sejmu RP nr 2299.

⁵⁷ Uzasadnienie projektu, Druk Sejmu RP nr 2299.

⁵⁸ Por. Druk nr 3560 zawierający sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka o przedstawionym przez Prezydenta RP projekcie ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* oraz niektórych innych ustaw (Druk nr 2290), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/FD8A75A8B703CD4BC1257E6E0067081A/%24File/3560.pdf>.

⁵⁹ Opinie z dnia 18 VI 2014 r., 22 VII 2014 r., 22 IX 2014 r. oraz 25 III 2015 r., <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk7.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=2299>.

czas 95. posiedzenia Sejmu RP w dniu 25 czerwca 2015 r. odbyło się drugie czytanie projektu, natomiast 10 lipca 2015 r. projekt został uchwalony przy zaledwie jednym głosem wstrzymującym się⁶⁰. Do przyjętego przez Sejm tekstu Senat nie wniósł żadnych poprawek⁶¹ i w dniu 30 lipca 2015 r. prezydent RP podpisał ustawę, opublikowaną następnie w „Dzienniku Ustaw” z dnia 25 sierpnia 2015 r. pod pozycją 1224.

W ostatecznie przyjętej wersji ustawy nowelizującej *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, która wchodzi w życie w dniu 1 stycznia 2016 r., zadania z zakresu wymiaru sprawiedliwości wykonują sędziowie, a w sądach rejonowych także asesory sądowi z wyłączeniem stosowania tymczasowego aresztowania w postępowaniu przygotowawczym oraz postępowań upadłościowych i restrukturyzacyjnych (art. 2 § 1 *Prawa o usp*). Status asesorów określony został w dodanym rozdziale 2b działu II ustawy, w którym określono m.in. warunki wymagane od kandydatów na stanowisko asesora oraz zasady nominacji. Asesorów powołuje prezydent RP, na wniosek Krajowej Rady Sądownictwa, na okres pięciu lat (art. 106i § 1). Jednocześnie z powołaniem prezydent RP wskazuje miejsce służbowe (siedzibę) asesora w sądzie rejonowym. Asesor jest niezawisły w sprawowaniu swego urzędu i podlega jedynie Konstytucji oraz ustawom (art. 106j § 1) i jest nieusuwalny w czasie sprawowania swego urzędu (art. 106k § 1). Wskazane wyżej nowe zasady nie wyczerpują rzecz jasna wszystkich reguł, wprowadzonych przez ustawodawcę dla nowego, gwarantującego pełną nieusuwalność i niezawisłość orzekania w wypadku asesorów, pozwalają jednak odnieść się do najpoważniejszych zarzutów wobec pozycji i statusu asesorów, które zaledwie kilka lat wcześniej spowodowały likwidację tej instytucji. Zaznaczyć należy jednocześnie, że problem asesury jest także elementem bardzo ważnej dyskusji na temat sposobu kształcenia prawników i wyboru dróg prowadzących do zawodu sędziego. Niestety, doświadczenia ostatnich lat pokazują, iż takiego wzorcowego modelu, konsekwentnie realizowanego, wciąż nie ma, a ustawodawca co kilka lat dokonuje bardzo istotnych zmian, przekreślających dotychczasowe reguły. Jako przykład wskazać można korektę sposobu kształcenia aplikantów w Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury i likwidację aplikacji ogólnej⁶².

⁶⁰ <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2299>.

⁶¹ Por. Druk Senatu RP nr 987, <http://www.senat.gov.pl/prace/senat/druki>.

⁶² Por. senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, Druk Sejmu RP nr 2356, projekt uchwalony został po uwzględnieniu poprawek w dniu 9 IV 2015 r., DzU z 2015 r., poz. 694; jesienią 2015 r. odbędzie się po raz ostatni nabór na tę aplikację; przykładem zmian dokonywanych bez właściwej refleksji nad całością systemu kształcenia przyszłych sędziów była również tzw. deregulacja za-

Zdaniem twórców projektu ustawy możliwe jest spełnienie standardów konstytucyjnych, a także w zakresie prawa międzynarodowego pod warunkiem zdefiniowania instytucji asesora poprzez uniezależnienie od mianowania przez ministra sprawiedliwości, przyznanie mu immunitetu sędziowskiego, ustalenia czasu pełnienia funkcji oraz ścisłego oznaczenia zakresu powierzonej mu władzy sądowniczej⁶³.

Przyjęta przez Sejm z dokonanymi w trakcie procesu legislacyjnego poprawkami ustawa nowelizująca *Prawo o ustroju sądów powszechnych* nie rozwiązała w sposób jasny wszystkich podnoszonych przez komentatorów problemów, które mogą pojawić się w związku z jej interpretacją, a w szczególności jej zgodnością z ustawą zasadniczą. Helsińska Fundacja Praw Człowieka uznała, że samo przywrócenie asesury w aspekcie zapewnienia konstytucyjnego prawa do sądu, jako wprowadzenie nowej drogi do sądu poprzez swoiste wprowadzenie okresu próbnego może ułatwić selekcję kandydatów do urzędu sędziowskiego i tym samym służyć zapewnieniu lepszej realizacji prawa do sądu *sensu largo*⁶⁴. Zwrócono jednocześnie uwagę, że jedną z najistotniejszych konstytucyjnych gwarancji niezawisłości sędziowskiej stanowi przewidziana w art. 179 Konstytucji RP zasada powoływania sędziów przez prezydenta RP na czas nieoznaczony, podczas gdy istotę asesury stanowi mianowanie na czas określony. Oznacza to w konsekwencji, że mimo podobieństw w unormowaniu pozycji sędziego i asesora, w wypadku tego ostatniego, wobec braku stabilizacji zawodowej, niezawisłość pozostaje tylko pojęciem deklarowanym przepisami, co ostatecznie autorzy opinii uznają za sprzeczne z art. 45 ust. 1 Konstytucji i wynikającym z niego prawem podmiotowym do odpowiedniego ustroju i pozycji organów rozpoznających sprawy sądowe. W opinii odniesiono się również do zauważanego przez innych zagadnienia charakteru aktu urzędowego prezydenta w wypadku powoływania asesorów w aspekcie kontrasygnaty prezesa Rady Ministrów: o ile powoływanie sędziów stanowi prerogatywę prezydenta i akt taki nie wymaga kontrasygnaty, to w wypadku wszystkich innych aktów, w tym powoływania asesorów kontrasygnata

542

wodu asystenta sędziego; por. także *Stanowisko OSAS co do prezydenckiego projektu ustawy – o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* (druk sejmowy nr 2299), <http://www.asystentsedziego.org/aktualnosci/stanowisko-osa-s-co-do-prezydenckiego-projektu-ustawy-o-zmianie-ustawy-prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-oraz-niektorych-innych-ustaw-druk-sejmowy-nr-2299/>.

⁶³ Por. opinia Biura Legislacyjnego Kancelarii Senatu RP z dnia 21 VII 2015 r. do ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Druk 987), s. 2.

⁶⁴ *Opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z dnia 13 sierpnia 2014 r. do przedstawionego przez Prezydenta RP projektu ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Druk Sejmowy 2299), <http://programy.hfhr.pl/monitoringprocesulegislacyjnego/files/2014/08/opinia-asesorzy-skan.pdf>, s. 4.

taka jest konieczna, co w aspekcie oceny niezawisłości władzy sądowniczej można potraktować jako ingerencję władzy wykonawczej w te sfery⁶⁵. Zbliżoną argumentację odnaleźć można w innych opiniach o projekcie ustawy.

Zgodzić należy się z opiniami, że wprowadzenie nowego modelu dochodzenia do stanowiska sędziego, zgodnego ze standardami konstytucyjnymi, wymaga przede wszystkim zmiany samej Konstytucji i nowelizacji art. 171 poprzez wprowadzenie wyjątku od zasady powoływania sędziów na czas nieoznaczony poprzez umożliwienie mianowania na pierwsze stanowisko sędziowskie na czas oznaczony⁶⁶. Prezydencki projekt zmiany Konstytucji, obejmujący te zagadnienia, nigdy już powstał i został wniesiony w marcu 2007 r. do Sejmu V kadencji⁶⁷. Zgodnie z przedstawioną wówczas propozycją sędziów prezydent mianował na czas nieoznaczony, jednak sędziowie sądów orzekających wyłącznie w pierwszej instancji powoływani mieli być po raz pierwszy na okres dwu–czterech lat (proponowane brzmienie art. 179 ust. 2 Konstytucji RP). Projekt stanowił reakcję na wyrok Trybunału Konstytucyjnego i próbę ratowania sytuacji wymuszonej rezygnacją z instytucji asesora sądowego, poprzez przekształcenie z mocy prawa statusu orzekających w sądach asesorów na sędziów mianowanych na cztery lata (art. 2 projektu). Projekt wprawdzie przedstawiony został na posiedzeniu Sejmu, jednak po skierowaniu go po I czytaniu do powołanej specjalnie komisji nadzwyczajnej nigdy więcej nie trafił pod obrady parlamentu⁶⁸. Argument o potrzebie zmiany przepisów ustawy zasadniczej w aspekcie przywracania asesury podniesiony został bardzo wyraźnie, z przywołaniem artykułujących go także innych organów (w tym Sądu Najwyższego i ekspertów zewnętrznych, powołanych w toku procesu legislacyjnego) również w ekspertyzie przygotowanej przez Biuro Legislacyjnego Kancelarii Senatu⁶⁹. W szczególności Sąd Najwyższy podniósł wątpliwość, czy asesor w projekcie ustawy (a obecnie już w uchwalonej ustawie) jest instytucją odrębną od instytucji sędziego, dostrzegając słabość takiego odróżnienia wobec konstytucyjnej definicji sędziego jako osoby mianowanej na czas nieoznaczony, niezawisłej i powołanej do sprawowania wymiaru sprawiedliwości (art. 178 i n. Konstytucji RP), a ustawodawstwo zwykle nie może zakreślić prezydentowi obowiązku

⁶⁵ Tamże, s. 5.

⁶⁶ Tamże, s. 6.

⁶⁷ Sejm RP V kadencji, Druk Sejmowy nr 1605, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/0/C4E3D169979B51F7C12572BB002C0707/\\$file/1605.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/0/C4E3D169979B51F7C12572BB002C0707/$file/1605.pdf).

⁶⁸ Pierwsze (i jedyne) czytanie odbyło się na posiedzeniu nr 43 w dniu 14 VI 2007 r., <http://orka.sejm.gov.pl/proc5.nsf/opisy/1605.htm>.

⁶⁹ Opinia z dnia 21 lipca 2015 r., <http://www.senat.gov.pl/prace/senat/posiedzenia/tematy,422,1.html>, Downloads/987__2%20(4).pdf.

mianowania sędziego „na próbę” wobec jasnej treści art. 179 Konstytucji⁷⁰. Przy uznaniu asesora za urząd odrębny, jedynie podobny do urzędu sędziego, jego mianowanie nie mieściłoby się w prerogatywach Prezydenta RP. Na pozbawienie jednej z gwarancji niezawisłości sędziowskiej poprzez terminowe powoływanie asesorów zwrócił uwagę prokurator generalny, podnosząc jednocześnie, że mianowanie asesorów nie mieści się w prerogatywach prezydenta i będzie wymagało kontrasygnaty prezesa Rady Ministrów⁷¹. Tego rodzaju wątpliwości nie przedstawiała, co zrozumiało z uwagi na jej zaangażowanie w przygotowanie projektowanych rozwiązań, Krajowa Rada Sądownictwa⁷². Żaden z przedstawionych wyżej, ważnych argumentów nie został w istocie uwzględniony i właściwie rozwiązany w przyjętej przez Sejm ustawie.

Niezależnie od argumentów, do których sięgali zwolennicy przywrócenia asesury, jak i krytycy zaproponowanych rozwiązań bądź ich elementów, wydaje się, że najtrafniejszą opinię o przyszłych losach ustawy wyraziło Stowarzyszenie Sędziów Polskich „Iustitia” już na etapie prac parlamentarnych nad prezydenckim projektem: „Trzeba się liczyć, że samo tylko przyjęcie ustawy przez izby Parlamentu, a nawet Prezydenta – nie zwolni z kontroli konstytucyjnej, sprawowanej przez Trybunał Konstytucyjny. Przyjęcie założenia, że proponowana ustawa nie zostanie zaskarżona jest błędne, gdyż zaskarżyć ją może po wyczerpaniu toku instancji każdy obywatel niezadowolony z wyroku wydanego przez asesora i prędej czy później tak się stanie”⁷³.

Przywrócenie asesury sądowej uznać można za zwycięstwo środowisk sędziowskich, niezadowolonych ze zmian dokonanych w ostatnich latach w sposobie kształcenia aplikantów i w określeniu nowej drogi do urzędu sędziowskiego. Jednak sposób realizacji tych postulatów i powrotu do znanej od 1928 r. instytucji asesora sądowego trudno uznać za dobre rozwiązanie. Historia lubi się powtarzać i problem konstytucyjności reaktywowanej instytucji znów może stać się powodem kolejnych przekształceń i tak już mocno doświadczonego zmianami wymiaru sprawiedliwości w Polsce.

⁷⁰ *Opinia z dnia 30 kwietnia 2014 r. o prezydenckim projekcie ustawy o zmianie ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych*, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/9C78CDB9D-D1A0050C1257CD0003C81C6/%24File/2299-001.pdf>, s. 2.

⁷¹ *Opinia Prokuratora Generalnego z dnia 28 maja 2014 r.*, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/FF32AC2033E919BCC1257CEC0042B504/%24File/2299-004.pdf>.

⁷² *Opinia KRS z dnia 13 maja 2014 r.*, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/501FE82D-3DF15DD1C1257CDA00443D92/%24File/2299-003.pdf>.

⁷³ *Opinia Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” w sprawie projektu zmiany ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, przywracającego instytucję asesora sądowego*, <http://www.iustitia.pl/opinie/925-opinia-iustitii-dotyczaca-przywrocenia-asesury>.

Bibliografia

Źródła

- Druk nr 3560 zawierający sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości i Praw Człowieka o przedstawionym przez Prezydenta RP projekcie ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* (Druk nr 2290), <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/FD8A75A8B703CD4BC1257E6E0067081A/%24File/3560.pdf>.
- Druk Sejmu RP nr 1656, [http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruku/1656/\\$file/1656.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/RejestrD.nsf/wgdruku/1656/$file/1656.pdf).
- Druk Sejmu RP nr 2299, <http://www.sejm.gov.pl/Sejm7.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=2299>.
- Druk Senatu RP nr 987, <http://www.senat.gov.pl/prace/senat/druki>.
- Komunikat KRS z dnia 2 lipca 2013 r., <http://www.krs.pl/admin/files//201912.pdf>.
- Obwieszczenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 16 czerwca 1950 r. o ogłoszeniu jednolitego tekstu prawa o ustroju sądów powszechnych, DzU z 1950 r., nr 39, poz. 360.
- Opinia Biura Legislacyjnego Kancelarii Senatu RP z dnia 21 lipca 2015 r. do ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, Druk 987.
- Opinia Biura Legislacyjnego Kancelarii Senatu z dnia 21 lipca 2015 r., [http://www.senat.gov.pl/prace/senat/posiedzenia/tematy,422,1.html,Downloads/987__2%20\(4\).pdf](http://www.senat.gov.pl/prace/senat/posiedzenia/tematy,422,1.html,Downloads/987__2%20(4).pdf).
- Opinia Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka z dnia 13 sierpnia 2014 r. do przedstawionego przez Prezydenta RP projektu ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (Druk Sejmowy 2299), <http://programy.hfhr.pl/monitoringprocesulegislacyjnego/files/2014/08/opinia-asesorzy-skan.pdf>.
- Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 14 grudnia 2006 r., <http://www.krs.pl/pl/dzialalnosc/opinie-i-stanowiska/f,90,opinie-i-stanowiska-2006-r/195,12-14-grudnia-2006/1713,stanowisko-krajowej-rady-sadownictwa-z-dnia-14-grudnia-2006-r>.
- Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 29 września 2010 r. w przedmiocie poselskiego projektu ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* (GMS-WP-183-118/10).
- Opinia Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 13 maja 2014 r., <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/501FE82D3DF15DD1C1257CDA00443D92/%24File/2299-003.pdf>.
- Opinia Prokuratora Generalnego z dnia 28 maja 2014 r., <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/FF32AC2033E919BCC1257CEC0042B504/%24File/2299-004.pdf>.
- Opinia Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia” w sprawie projektu zmiany ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, przywracającego instytucję asesora sądowego, <http://www.iustitia.pl/opinie/925-opinia-iustitii-dotyczaca-przywrocenia-asesury>.
- Opinia z dnia 30 kwietnia 2014 r. o prezydenckim projekcie ustawy o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, <http://orka.sejm.gov.pl/Druki7ka.nsf/0/9C78CDB9DD1A0050C1257CD0003C81C6/%24File/2299-001.pdf>.

- Opinie sejmowego Biura Analiz z Prawnych dnia 18 czerwca 2014 r., 22 lipca 2014 r., 22 września 2014 r. oraz 25 marca 2015 r., <http://orka.sejm.gov.pl/rexdomk7.nsf/Opdodr?OpenPage&nr=2299>.
- Postanowienie Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 28 września 2001 r., sygn. II Aka 344/01, LEX nr 49351.
- Postanowienie sygnalizacyjne Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 października 2006 r., sygn. S 3/06, WWW.<http://otk.trybunal.gov.pl/orzeczenia/otk.htm>.
- Prawo o ustroju sądów powszechnych* z dnia 27 lipca 2001 r., DzU z 2001 r., nr 98, poz. 1070.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 października 1932 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1932 r., nr 95, poz. 825.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 1 kwietnia 1935 r. w sprawie zmiany rozporządzenia tegoż Ministra z dnia 25 października 1932 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1935 r., nr 24, poz. 168.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 lipca 1946 r. o zmianie rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 25 października 1932 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1946 r., nr 35, poz. 220.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 26 sierpnia 1952 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1952 r., nr 38, poz. 265.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 5 września 1957 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1957 r., nr 49, poz. 241.
- Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 listopada 1960 r. o aplikantach i asesorach sądowych, DzU z 1960 r., nr 51, poz. 301.
- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 6 lutego 1928 r. *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1928 r., nr 12, poz. 93.
- Rozporządzenie Prezydenta RP z dnia 27 października 1933 *Prawo o notariacie*, DzU z 2003 r., nr 84, poz. 610.
- Sejm RP V kadencji, Druk Sejmowy nr 1605, [http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/0/C4E3D169979B51F7C12572BB002C0707/\\$file/1605.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/Druki5ka.nsf/0/C4E3D169979B51F7C12572BB002C0707/$file/1605.pdf).
- Senacki projekt ustawy o zmianie ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, Druk Sejmu RP nr 2356.
- Stanowisko Krajowej Rady Sądownictwa o potrzebie zmian przepisów dotyczących asystentów sędziów, <http://www.krs.pl/admin./files/20513.pdf>.
- Stanowisko Krajowej Rady Sądownictwa z dnia 29 lipca 2010 r. w sprawie nowelizacji ustawy o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, <http://www.krs.pl/admin/files/200457.pdf>.
- Stanowisko OSAS co do prezydenckiego projektu ustawy – o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych oraz niektórych innych ustaw* (druk sejmowy nr 2299), <http://www.asystentsedziego.org/aktualnosci/stanowisko-osas-co-do-prezydenckiego-projektu-ustawy-o-zmianie-ustawy-prawo-o-ustroju-sadow-powszechnych-oraz-niektorych-innych-ustaw-druk-sejmowy-nr-2299/>.
- Uchwała Sądu Najwyższego 7 sędziów – zasada prawna z dnia 10 lutego 1987 r., sygn. III PZP 84/86, LEX nr 3276.

- Ustawa z dnia 4 marca 1929 r. o zmianie niektórych postanowień rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 6 lutego 1928 r., zawierającego *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1930 r., nr 5, poz. 43.
- Ustawa z dnia 9 lipca 1950 r. o zmianie prawa o ustroju sądów powszechnych, DzU z 1950 r., nr 38, poz. 347.
- Ustawa z dnia 29 maja 1957 r. o zmianie przepisów prawa o ustroju sądów powszechnych, DzU z 1957 r., nr 31, poz. 133.
- Ustawa z dnia 20 czerwca 1985 r., DzU z 1985 r., nr 31, poz. 137.
- Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o zmianie ustaw – *Prawo o ustroju sądów powszechnych, Kodeks postępowania cywilnego, ustawy o księgach wieczystych i hipotece oraz ustawy o prokuraturze*, DzU z 1997 r., nr 117, poz. 752.
- Ustawa z dnia 18 grudnia 1998 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 1998 r., nr 160, poz. 1064.
- Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. *Prawo o ustroju sądów powszechnych*, DzU z 2001 r., nr 98, poz. 1070 z późn. zm.
- Ustawa z dnia 23 stycznia 2009 r. o Krajowej Szkole Sądownictwa i Prokuratury, DzU z 2009 r. nr 26, poz. 157.
- Ustawa z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy – *Prawo o ustroju sądów powszechnych* oraz innych ustaw, DzU z 2015 r., poz. 1224.
- Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu z dnia 30 listopada 2010 r. w sprawie H. Urban i R. Urban przeciwko Polsce, sygn. skargi 23614/08.
- Wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2007 r., sygn. SK 7/06, OTK ZU 2007, nr 9/A, poz. 108, DzU z 2007 r., nr 204, poz. 1482.
- Wystąpienie Przewodniczącego Krajowej Rady Sądownictwa Antoniego Górskiego podczas konferencji w dniu 7 stycznia 2013 r. w Senacie RP, <http://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/konferencja,2,5024,konferencja-poswiecona-modelowi-dojscia-do-urzedu-sedziego.html>.

Opracowania

- Celej M., „Gazeta Prawna” z dnia 22 kwietnia 2008 r., <http://www.krs.pl/admin/files/100377.pdf>.
- Hauser R., *Przyda się stabilizacja przepisów i równowaga władz*, „Dziennik Gazeta Prawna”, 4–6 lipca 2014 r., cyt. za <http://www.krs.pl/pl/rzecznicz-prasowy/artykuly-prasowe-i-publicacje/p,1/2861,przyda-sie-stabilizacja-przepisow-i-rownowaga-wladz-prof-roman-hauser>.
- Kładocznny P., *Kształcenie prawników w Polsce 1944–1989*, „Studia Iuridica” 1998, t. XXXV.
- Konferencja poświęcona modelowi dojścia do urzędu sędziego*, <http://www.senat.gov.pl/prace/komisje-senackie/konferencja,2,5024,konferencja-poswiecona-modelowi-dojscia-do-urzedu-sedziego.html>.
- Linde S. B., *Słownik języka polskiego*, t. I, cz. 1: A–F, Warszawa 1807.
- Malec D., *Czy asesor był sędzią? Instytucja asesora sądowego w prawie o ustroju sądów powszechnych w Polsce od okresu dwudziestolecia międzywojennego. Wybrane zagadnienia*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2012, t. XXVII, *W kręgu historii*

- doktryn politycznych i prawnych oraz konstytucjonalizmu. Księga jubileuszowa Profesora Andrzeja Sylwestrzaka*, red. D. Szpoper.
- Materniak-Pawłowska M., *Ustrój sądownictwa powszechnego w II Rzeczypospolitej*, Poznań 2003.
- Płaza S., *Historia prawa w Polsce na tle porównawczym*, cz. I, X–XVIII w., Kraków 1997.
- Szmidt W., *W drodze po koronę*, „Na wokandzie” 2014, nr 3, <http://nawokandzie.ms.gov.pl/numer-19/dobre-praktyki/w-drodze-po-korone.html>.
- Uruszczak W., *Historia państwa i prawa polskiego*, t. I (966–1795), wyd. 2, Warszawa 2013.
- Włodyka S., *Ustrój organów ochrony prawnej*, Warszawa 1968.